

ELS DRETS HUMANS

■ Els Drets Humans al llarg de la història

Els drets humans no són un invent modern, encara que la seva denominació és recent. A totes les cultures i religions hi ha antecedents dels drets humans.

Ja a Mesopotàmia el 1700 aC, tot i estar molt lluny de la concepció actual dels drets humans, trobem el Codi d'Hammurabi, que seguint la Llei del Talió, acabava amb la venjança il·limitada.

Els Deu Manaments lliurats a Moisès en forma de deures expressen el dret a la vida i constitueixen la base de les ètiques jueva, cristiana i musulmana. La tradició de les sinagogues i esglésies com a lloc de refugi també té el seu origen en la llei jueva. El dret al descans es remunta a la tradició judeocristiana del sàbat. L'Alcorà reconeix drets econòmics bàsics, com el dret a l'alimentació i habitatge i a la protecció contra la pobresa.

L'antiga llei hindú (Manu Smriti) conté deu llibertats i virtuts, que més endavant va subscriure Buda, i que culminarà en el valor principal del budisme de la no-violència. Inclouen un futur sense violència, carències, explotació, mort prematura, malalties i por. Les virtuts lloades són la tolerància, la compassió, el coneixement i la llibertat de consciència.

El confucianisme fomenta l'educació i la moral per a tothom i proclama que els governants no tenen un poder il·limitat, sinó que han d'exercir la caritat i la justícia per tal que tothom respecti la jerarquia.

Els grecs van crear la democràcia i el concepte de la dignitat humana, tot i que justificaven l'esclavitud. Roma creà el dret romà i l'estengué per tota la Mediterrània.

El concepte africà d'*ubuntu* és una expressió bantu que es tradueix normalment com "un humà és un humà gràcies a d'altres éssers humans".

En plena Edat Mitjana, teòlegs com Sant Tomàs d'Aquino, lluitaren pels drets humans sostenint que un rei injust podia ser deposat. La burgesia, la nova classe social, lluità pels drets civils davant el feudalisme i el 1215 aconseguí l'acceptació de la Carta Magna anglesa.

Al llarg de la història, moltes cultures han desenvolupat sistemes per regular els drets de les persones.

Al segle XVII a Anglaterra es van produir tres avenços fonamentals, com ara la Petició de drets de 1628, l'Acta d'Habeas Corpus (que prohibia les detencions arbitràries) i la Declaració de Drets de 1689, un autèntic precedent de les declaracions del segle XVIII.

Quan es redacta la Declaració d'Independència d'Estats Units el 1776, Thomas Jefferson agafa moltes de les idees il·lustrades i liberals. La independència dels Estats Units, comporta la primera declaració de drets, la Declaració de Drets del Poble de Virgínia. Amb tot, la constitució mantindrà l'esclavitud fins a final del segle XIX.

El 1789, durant la Revolució francesa s'establiren les bases dels drets humans a través de la Declaració de Drets de l'Home i del Ciutadà. Una declaració que té les seves bases ideològiques en la Il·lustració. Les idees de pensadors i filòsofs com John Locke, Montesquieu, Rousseau, Hobbes, que afirmen que la llibertat i la igualtat són l'estat natural de les coses i que la funció del govern és garantir els drets, van ser fonamentals per constituir les bases del liberalisme. Un altre filòsof que tindrà gran influència sobre els límits del poder va ser John Stuart Mill durant el segle XIX. Aquest polític anglès també va fer una demanda a favor del vot femení al Parlament anglès i el 1869 va publicar *El sotmetiment de la Dona*.

A la fi de la Primera Guerra Mundial es va crear la Societat de Nacions, una organització supranacional amb caràcter vinculant. Tot i que no va poder evitar l'esclat de la Segona Guerra Mundial, la creació del Tribunal Internacional de la Haia, la signatura del Conveni Internacional per a la supressió de l'esclavitud o la creació de l'Organització Internacional del Treball van ser alguns dels objectius que va aconseguir. Finalment, a la fi de la Segona Guerra Mundial es va crear les Nacions Unides.

Durant els judicis de Nuremberg i Tòquio, contra els principals caps nazis i japonesos, es va mostrar la necessitat de jutjar aquesta actuació establint delictes que anteriorment no existien. Calia un marc de dret d'àmbit universal que establís els drets dels éssers humans sense excepció. Per tant, el 1948, sota l'auspici de les Nacions Unides, s'aprova la Declaració Universal dels Drets Humans amb caràcter no vinculant. Per aquest motiu, amb el pas dels anys s'han creat una sèrie de convenis, convencions i pactes, aquests sí vinculants, per tal d'ampliar i desenvolupar els continguts de la Declaració Universal.

■ Els drets de les dones

Tot i que fins ara hem parlat d'un concepte dels drets de les persones en diferents societats, fins ara aquest no tenia un caràcter universal ni era per tothom. Els estereotips, la falta de llibertat, la negació a la igualtat d'oportunitats, l'exclusió de la vida política o a l'accés a l'educació, l'exposició a la violència social i familiar, el paper de subordinació..., són alguns dels exemples que al llarg de la història han sotmès a les dones. Moltes d'aquestes discriminacions han estat emparades per les lleis o justificades com a costums socials i en molts casos s'ha considerat que la dona no tenia drets.

No serà fins a final del segle XVIII quan apareixeran les primeres reivindicacions amb un incipient feminisme. El 1789 a França, la Declaració dels Drets de l'Home i del Ciutadà només contemplava els drets dels homes. Aquesta discriminació portarà a Olympia de Gouges a publicar el 1791 la *Declaració dels Drets de la Dona i la Ciutadana*. Aquesta va ser acusada de reaccionària i va morir guillotinata per la repressió jacobina.

El 1792 l'escriptora anglesa Mary Wollstonecraft va publicar la *Vindicació dels Drets de la Dona* argumentant que les dones no són inferiors als homes si tenen el mateix accés a l'educació.

Durant el segle XIX el feminisme va anar prenent forma als Estats Units i a Anglaterra. El 1848 es va fer la Declaració de Seneca Falls en la que, inspirades en el text de la Declaració d'Independència d'Estats Units, va argumentar les restriccions socials i polítiques a les que estaven sotmeses les dones.

No va ser fins al segle XIX quan els drets de les dones va passar a ser una reivindicació constant. A final de segle, i ja entrat el segle XX el sufragi per a les dones va ser reconegut cada vegada a més països. A l'Estat espanyol es va aprovar l'any 1931. Amb la creació de les Nacions Unides, les activitats pels drets de les dones no acabà el 1948 amb la Declaració Universal dels Drets Humans i continuà treballant per defensar-los amb l'aprovació el 1952 de la Convenció sobre els drets polítics de la dona, la Declaració sobre l'eliminació de la discriminació contra la dona de 1967 o la Declaració sobre l'eliminació de la violència contra la dona de 1993.

■ La Declaració Universal dels Drets Humans

La importància de la Declaració Universal dels Drets Humans del 1948, a diferència de qualsevol iniciativa anterior és que els drets humans són universals i iguals per a tothom.

Dins de la Declaració Universal dels Drets Humans es considera que hi ha dues classes de drets que van molt relacionades amb els fets històrics descrits anteriorment. Els drets de primera generació són els drets sorgits de les declaracions de drets humans del segle XVIII. Són els drets civils i els drets polítics en els quals es basa el pensament del liberalisme: la llibertat amb la prohibició de l'esclavitud, la igualtat en drets i la seguretat personal. Els drets de segona generació són els drets econòmics i socials. Neixen de les lluites obreres del segle XIX i XX i es van manifestar per primer cop en la Declaració Universal dels Drets Humans de 1948. Darrerament s'ha parlat de la necessitat de reconèixer l'existència de drets de tercera generació: drets col·lectius, dret a la pau i al medi ambient saludable.

Però l'existència dels drets humans no garanteix el seu compliment. Actualment, alguns governs han arribat a considerar que els drets humans són un obstacle per a la seguretat ciutadana. Alguns estats no dubten a utilitzar la tortura per aconseguir informació considerada vital per a la seguretat i justifiquen accions bèl·liques per a la seguretat mundial. En ple segle XXI els Drets Humans són vulnerats en molts països.

■ L'educació pels Drets Humans

L'educació pels Drets Humans és necessària per crear una cultura de drets. El poder que dona saber que es té dret a alguna cosa és una sensació que no tenen les persones que no coneixen els seus drets i estan més exposades a patir situacions de submissió i discriminació. El repte és garantir la popularització dels drets i que aquests no s'expressin només en les normes i institucions sinó que siguin un vocabulari compartit en els valors, relacions i processos de la societat. Els drets s'han d'aprendre a reconèixer, comprendre i fer efectius.

Quan es parla d'educació en drets humans, es parla de tres fases per tal que realment sigui efectiva. Cal que l'alumnat conegui la història dels drets humans, així com els documents clau i convidar-los a la reflexió sobre la seva legitimitat. A partir d'aquí, cal intentar arribar al sentiment de l'alumnat a través d'exemples i testimonis que apel·lin a les seves emocions. Finalment, cal que el coneixement i la reflexió racional convergeixin en una fase que converteixi a l'alumnat en ciutadans actius i compromesos. En aquesta última fase es poden proposar accions en les que esdevinguin protagonistes de la defensa dels drets.

Resum dels Drets Humans

Article 1r: Tots els éssers humans neixen lliures i iguals en dignitat i drets, i s'han de comportar fraternalment entre ells.

Article 2n: Tothom tindrà aquest dret sense cap distinció per color de la pell, sexe, religió, idioma, opinió política, origen nacional o social.

Article 3r: Totes les persones tenen dret a la vida, a la llibertat i a la seguretat.

Article 4t: Ningú no pot estar sotmès a esclavitud.

Article 5è: Ningú podrà ser sotmès a tortures ni a penes o tractaments cruels, inhumans o degradants.

Article 9è: Ningú no podrà ser arbitràriament detingut, pres o desterrat.

Article 11è: Tota persona acusada d'un delicte té dret a ser considerada innocent fins que no es demostrï el contrari.

Article 12è: Tothom té dret a la seva vida privada i a mantenir en la intimitat la vida familiar, a que no es violi el seu domicili ni la seva correspondència.

Article 13è: Tota persona té dret a circular lliurement i a triar la seva residència en el territori d'un Estat. També té dret a sortir de qualsevol país i a tornar-hi si ho vol.

Article 14è: Tota persona perseguida té dret a buscar asil en un altre país.

Article 16è: Tothom té dret a casar-se quan arribi a l'edat de fer-ho. Ningú no podrà ser obligat a casar-se per la força.

Article 17è: Tothom té dret a la propietat individual i col·lectiva.

Article 18è: Tota persona té dret a la llibertat de pensaments, de consciència i de religió.

Article 19è: Tota persona té dret a la llibertat d'expressió.

Article 20è: Tota persona té dret a la llibertat de reunió i associació pacífica. Ningú no pot ser obligat a pertànyer a una associació.

Article 21è: Tothom té dret a participar, de manera directa o indirecta, en el govern del seu país.

Article 22è: Tothom té dret a la seguretat social.

Article 23è: Tothom té dret al treball i a sindicar-se. A igual treball es té dret a igual salari.

Article 24è: Tota persona té dret al descans.

Article 26è: Tota persona té dret a l'educació.

Article 29è: Tota persona té deures envers la seva comunitat.

Article 30è: Cap estat, grup o persona no pot suprimir o limitar cap d'aquests drets.

ITINERARI "LA MEMÒRIA DE LA PAU": DRETS HUMANS

Per treballar els drets humans durant l'itinerari, cada alumne i alumna es convertirà en observadora d'un dret en concret. Per fer-ho visible, obtindran un carnet o identificador amb la idea principal del dret que observen. Al final de cada fet històric, l'alumnat haurà de determinar si el dret que observa ha estat infringit en aquest esdeveniment, per tal que sigui ell mateix el que es qüestioni i reflexioni sobre la legitimitat del fet i sigui capaç de fer una lectura crítica per acostumar-se a jutjar i denunciar situacions abusives.

BIBLIOGRAFIA

BALL, OLIVIA; GREASY, PAUL. *Els drets humans*. Barcelona: Intermon Oxfam, 2007.

MESTRE CHUST, JOSÉ VICENTE. *Els drets humans*. Barcelona: UOC, 2006

CRONOLOGIA

Cronologia dels esdeveniments de l'itinerari

ANTIGA					MITJANA										MODERNA			CONTEMPORÀNIA		
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV	XVI	XVII	XVIII	XIX	XX	XXI

1a Guerra Carlina (1833-1840) 2a Guerra Carlina (1846-1849) 3a Guerra Carlina (1872-1876)
 Els carlins entren a Cambrils comandats pel Frare de la Trapa 1822
 L'Ajuntament de Cambrils proclama la I República 1873
 El 14 de juliol entren els carlins i cremen part de l'arxiu municipal 1874
GUERRES CARLINES 1833-1876

DONES POBRES A CAMBRILS S XVIII

Pesta 1348 - Pogrom 1391 - Expulsió 1492
 Epidèmia de pesta negra a Cambrils 1440
JUEUS A CATALUNYA

Guerra 30 anys (1618-1648) - Corpus de Sang 1640 - Guerra dels Segadors (1640-1652) - Tractat dels Pirineus 1659
 Setge de Cambrils 1640
EL SETGE DE CAMBRILS DE 1640

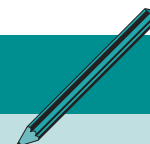

Batalla de Lepant 1591
 L'arraix Dragut arrasa els castells i esglésies de Barenys i Vilafortuny 1550
 1.582: L'arraix Morato desembarca i destrueix el castell de Vilafortuny i profana l'església de Mas d'en Bosc 1582
 Nou atac pirata en el qual fan molts presoners de Cambrils 1585
 El Consell Municipal acorda la construcció de l'actual Torre del Port 1664
ATACS PIRATES SEGLES XVI-XVII

GUERRA CIVIL ESPANYOLA 1936-1939

ITINERARI "LA MEMÒRIA DE LA PAU": CRONOLOGIA DELS FETS

Al llarg de l'itinerari, s'aniran situant temporalment els fets històrics a través d'una tira cronològica que permeti als i a les alumnes percebre la pluralitat que caracteritza els temps històrics i socials, tot observant la coexistència d'esdeveniments de diferent naturalesa i amb diferents implicacions socials i personals, amb diferents ritmes i durades.

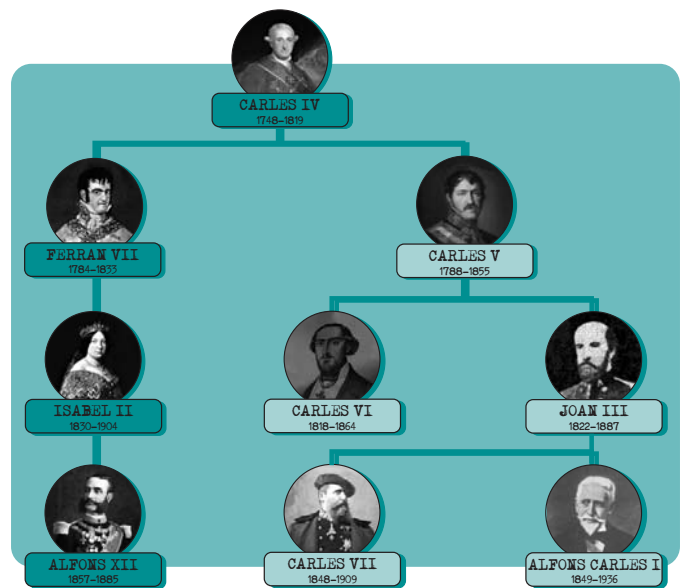

LES GUERRES CARLINES

L'origen de les Guerres Carlines

Ferran VII, sense descendència masculina, va decidir promulgar el 1830 la Pragmàtica Sanció amb què abolia la llei sàlica en favor de la seva filla Isabel, perquè pogués regnar. El seu germà Carles, hereu al tron fins aquell moment, quedava fora de les possibilitats d'accedir al poder. Amb la mort del rei el 1833, esclataren les tensions provocant el que va ser la primera Guerra Carlina (1833-1840), on s'enfrontaren els isabelins, partidaris d'un sistema liberal, i els carlins, que volien mantenir les estructures tradicionals de l'Antic Règim i els furs regionals.

Després de 1840 a Catalunya i el Maestrat van persistir grups carlistes que no havien acceptat la rendició i el conflicte reaparegué amb la segona Guerra Carlina o Guerra dels Matiners (1846 – 1849).

Arbre genealògic de la monarquia espanyola i dels pretendents carlins al tron

La revolució de 1868 i l'exili de la reina Isabel II, va tornar a donar esperances als carlins de fer pujar al tron el seu pretendent Carles VII, però l'estat liberal acabà nomenant rei a Amadeu de Savoia. El nou rei, però, abdicà el 1873 fruit de la conflictivitat que imperava en el país i amb la seva marxa es proclamà la Primera República Espanyola. En mig d'aquest clima d'incertesa es desencadenà la tercera Guerra Carlina (1872 -1876) on els partidaris de Carles VII intentaven posar en evidència els problemes i les injustícies del sistema liberal sobretot en el món rural.

El conflicte a Cambrils

Amb les festes organitzades el 1833 en honor a la proclamació d'Isabel II com a legítima hereva del tron reial, el municipi demostrà el seu tarannà liberal. La vila s'anà adaptant als canvis que es produïen al país. Bona mostra d'això fou el canvi de nom que el 1834 es donà a la Plaça Reial, que a partir d'aquell moment passà a anomenar-se de la Constitució, actual Plaça d'Espanya.

Les guerres també afectaren el transcurs de la vida al municipi. En temps de la primera Guerra Carlina, les autoritats tapiaren les portes de poble i només en deixaren tres d'obertes que quedaven tancades a la nit, també es reforçaren les muralles, es construïren torrasses i els vilatans quedaren mobilitzats per tal de repel·lir els possibles atacs.

Però és durant la tercera Guerra Carlina quan és produeix el fet més destacable. El 13 de juliol de 1874 entrà al municipi una partida de carlins comandada per Ramón Tresera, conegut també com el mossèn de Prades. Sembla ser que la vigilància era gairebé inexistent i el carlins penetraren amb facilitat, tallaren els cables del telègraf, es van apoderar dels fusells, calaren foc a l'ajuntament i l'arxiu del registre civil i van demanar una contribució de 6.000 duros enduent-se segrestats un total de 10 persones.

Cronologia dels fets

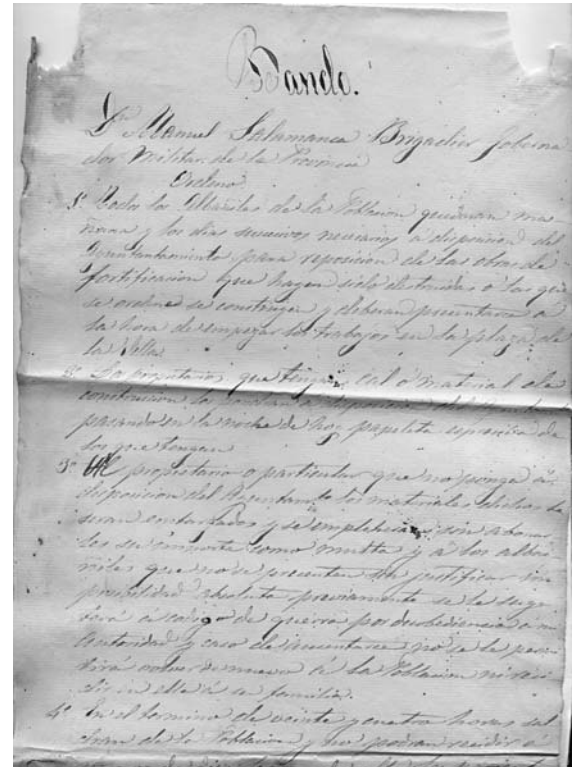
- 1830** Pragmàtica Sanció, abolicció de la llei sàlica per part de Ferran VII.
- 1833** Mort de Ferran VII. Regència de Maria Cristina (fins el 1840).
- 1833-1840** 1a Guerra Carlina
- 1843** Isabel II és major d'edat
- 1846-1849** 2a Guerra Carlina
- 1868** Revolució de setembre "La Gloriosa" Caiguda d'Isabel II.
- 1868-1874** Sexenni revolucionari
- 1870** Proclamació d'Amadeu de Savoia com a rei d'Espanya
- 1872-1876** 3a Guerra Carlina
- 1873** Abdicació d'Amadeu I Proclamació de la República
- 1874** Restauració de la dinastia Borbònica en la figura d'Alfons XII

A l'encontre dels carlins va sortir el mossèn de la parròquia de Santa Maria, als quals demanà que deixessin anar els presoners, acordant que els pagarien 1.000 duros abans del migdia, i la resta al cap de sis dies. La tropa carlina rebé el primer pagament i al cap del temps fixat va tornar cap a la vila a cobrar els diners que faltaven. Cambrils, però, estava preparat per la nova arribada dels carlins als que reberen a trets i sense altre remei que haver de fugir.

A mesura que avançava la guerra, la situació era més desfavorable pels carlins, però, de tota manera Cambrils no abaixà la guàrdia en els mesos successius i encara reforçà més les seves defenses.

El 4 de gener de 1875 es va rebre la notícia de la proclamació d'Alfons XII com a rei d'Espanya. Cambrils celebrà la proclamació a la Plaça de la Constitució. Tot i això seguien les notícies d'actuacions carlines al Camp de Tarragona.

L'1 de març de 1876 es donà definitivament per acabada la guerra amb la conseqüent alegria de la població. Cambrils es va sumar als festejos per celebrar el final del conflicte. La festa va ser entre el 18 i el 20 de març i sembla que no es van escatimar recursos. El centre neuràlgic de la "Festa de la Pau" va ser altra vegada la Plaça de la Constitució.

Ban dictat pel governador militar de Tarragona en el que ordena als paletes i propietaris de cal la reconstrucció de la muralla després de l'atac carlí del 13 de juliol de 1874

ITINERARI "LA MEMÒRIA DE LA PAU": PLAÇA D'ESPANYA

El període on s'emmarquen les guerres carlines és un moment de gran complexitat dins la història contemporània espanyola. Per tal d'entendre l'origen del conflicte dinàstic els i les alumnes ordenaran un arbre genealògic de la monarquia en aquest moment. Per tal de familiaritzar-se amb els diferents fets històrics que es produeixen des de l'abolició de la llei sàlica per part de Ferran VII fins a la fi de la tercera Guerra Carlina hi haurà un quadre de consulta.

El context de guerra civil en que vivia la població i els fets ocorreguts a Cambrils es treballaran a partir del ban publicat després de l'atac carlí del 13 de juliol de 1874 en el que es reclama el treball dels paletes de la vila per tal de reconstruir la muralla. Els i les participants hauran de completar la informació del ban llegint una còpia del document original.

BIBLIOGRAFIA

AAVV. *El carlisme. Llums sobre un passat amagat*. Catàleg de l'exposició. Fundació Caixa Tarragona, 2006

BERTRAN CUDERS, J. *Aspectes socioeconòmics del segle XIX i inicis del XX a Cambrils*. Sant Joan Despí: Edicions de l'Ajuntament de Cambrils, 1992.

MARTÍ ESTRADA, I. *Cambrils*. Valls: Cossetània Edicions, 2004.

MARTÍ ESTRADA, I. *Èlits socials i control social al Cambrils de la Restauració Borbònica 1874-1923*. Ajuntament de Cambrils, 2007.

<http://www.cambrils.cat/categorias/index/cultura-i-llure/602000/arxiu-municipal-de-cambrils>
L'Arxiu a Ràdio Cambrils: *Patrimoni col·lectiu*.

LES DONES I LA POBRESA AL SEGLE XVIII

■ La societat de Cambrils al segle XVIII

Durant el segle XVIII Cambrils s'emmarca en una Catalunya que estava en un procés de superació de la crisi dels segles anteriors i s'observa un creixement considerable de la població, paral·lel a la revolució demogràfica que tingué lloc a la resta d'Europa.

Les causes d'aquesta revolució demogràfica les hem de buscar a la caiguda de la taxa de mortalitat gràcies a la millora de les condicions que havien menat la crisi del segle XVII (inseguretat general, bandolerisme, epidèmies, estralls produïts per les guerres, millora de les condicions sanitàries i alimentàries, progressos mèdics i higiènics), a la disminució de l'edat en contraure matrimoni (amb el corresponent augment de les taxes de fertilitat i natalitat) i a cert corrent immigratori.

Tot i aquest creixement demogràfic, l'activitat econòmica dels cambrilencs no varià gaire de la realitat dels segles anteriors i seguia lligada a la terra, on el comerç i el mar començaven a jugar un paper cada vegada més rellevant.

La societat continuava seguint els patrons estamentals de l'Antic Règim i l'economia, bàsicament rural, anava lligada en general al ritme de les collites.

Tots els estaments depenien, directa o indirectament, de la prosperitat del camp: el clergues pels delmes, la noblesa per les seves propietats rurals, la burgesia pels productes del comerç i els artesans depenien dels pagesos.

La societat de Cambrils del segle XVIII continua tenint una estructura pròpia de l'Antic Règim

Però malgrat el desenvolupament, la societat del segle XVIII encara serà massa feble i les petites crisis seran suficients per a crear un nombre indeterminat de pobres, rodamóns i arruïnats. Les oscil·lacions pel preu del blat i les crisis conseqüents, la càrrega dels dots, el naixement de nous fills, l'existència d'avis incapacitats o diverses causes individuals com malalties o mort dels marits, eren raons suficients per portar a la pobresa i fins i tot a la indigència.

La pobresa afectava sobretot nens, vídues, malalts i ancians, les classes més malmeses en una societat encara no preparada per a una assistència social individualitzada. L'única manera que tenia la societat per fer front a la pobresa era la caritat cristiana. Així, els orígens de les institucions hospitalàries a la Catalunya medieval es troben en l'Església. Diferents ordes religiosos masculins com els antonians o els agustins van promoure la creació d'hospitals, entesos com Obres de Misericòrdia que fusionaven la cura del cos i la de l'ànima mitjançant la pràctica de la caritat. Les finalitats bàsiques dels antics hospitals eren les d'aixoplugar els transeünts, recollir infants expòsits i donzelles sense família i, per suposat, tenir cura dels malalts, tant si eren vilatans com gent de pas o soldats.

Les dones soles que no tenien possibilitats per actuar dins del mercat de treball eren un dels sectors de la societat més vulnerable a patir pobresa. I és que, les dones durant el segle XVIII encara mantenen una personalitat jurídica disminuïda, en raó de la tradició derivada del dret baix-medieval. Dins del món laboral, les dones tant sols aconseguen augmentar com a màxim un 20% els ingressos familiars pels mateixos esforços que els homes. Dins el món familiar, les dones eren desposseïdes de la seva condició de primogènita en favor dels seus germans més joves, estaven confinades a una prolongada tutela paterna, sotmeses als marits i limitades en l'administració dels seus béns. Eren depositàries de l'honor familiar, al mateix temps que estaven escassament protegides davant de qualsevol tipus de violència de què fossin objecte. Les dones casades, pel fet de ser-ho, estaven sotmeses a una *capitis diminutio* que les deixava pràcticament en mans del marit. L'educació femenina es basava sobretot en la pràctica que les preparava pel que la societat esperava d'elles: catecisme, higiene domèstica i costura.

■ L'Antic Hospital de Cambrils

A Cambrils, tot i que possiblement fos anterior, des de 1440 hi ha constància d'un hospital entès com a organisme sanitari alhora que benèfic i de caritat. L'hospital, propietat del Comú de la Vila, acollia els indigents transeünts i l'internat dels veïns malalts i mancats de possibilitats d'assistència per pobresa, manca de mitjans o de família.

La situació d'aquest hospital, al carrer del mateix nom, l'hem d'ubicar en una situació perifèrica dins del recinte emmurallat. Quan es perd l'interès per la conservació de la muralla, ja que les noves armes la feien poc útil, es comencen a fer-hi obertures. L'hospital va obrir finestres i dues portes a la muralla del carrer de Sant Plàcid. Es van aprofitar els baixos per construir-hi la nova capella dedicada a Sant Josep inaugurada el 19 de març de 1886.

El fons de l'Arxiu Municipal de Cambrils (AMCAM) conserva una quantitat considerable de documentació, sobretot dels segles XVIII i XIX, referent al funcionament i a la situació de pobresa i misèria que representava. Així, són significatives les receptes signades pels metges, en les quals es prescrivia el subministrament de pa o carn als malalts i els dies que tindrien dret a rebre aquests aliments. Una bona mostra de la precarietat de l'alimentació quotidiana.

És interessant també, observar el *Quadern de Registre* de malalts ingressats a l'Hospital en plena Guerra del Francès (1809-1811). A partir de les dades personals anotades en el quadern, ens podem fer una idea molt clara de quin tipus de persones ingressaven a la institució i de la gran taxa de mortalitat degut a la precarietat de les condicions higièniques i dels mitjans de curació.

Altres exemples que tracten de la penosa situació de l'hospital, són un informe sobre l'estat de l'edifici (en el qual s'informa que només hi havia dos llits i els malalts estaven exposats al fred perquè les cambres no tenien portes i calia renovar el trespol) i una carta escrita l'any 1738 per l'arquebisbe de Tarragona després d'una visita pastoral i adreçada al govern municipal de Cambrils. L'arquebisbe acusa als regidors que administren el centre de no portar al dia el llibre de comptes ni de preocupar-se de cobrar els censals. A més, l'arquebisbe no escatima detalls sobre l'estat de deixadesa en que es troba l'hospital: no hi ha portes i els pobres malalts han de suportar els aires freds de l'hivern. Per si això fos poc, denuncia la manca de flassades tot dient que de vegades els pacients s'han de tapar amb el drap dels morts.

ITINERARI "LA MEMÒRIA DE LA PAU": ANTIC HOSPITAL

Per comprendre quin era la situació de les dones i de la pobresa de la societat en el segle XVIII observarem com era la població de Cambrils en aquesta època. A partir dels censos comprendrem el creixement de la població i la dependència de la terra que encara hi havia. S'establirà un diàleg amb els i les alumnes sobre les causes de la pobresa en aquest tipus de societat i quin sector de la població era el més vulnerable. Finalment observarem el paper i les finalitats bàsiques de les institucions hospitalàries com l'Antic Hospital de Cambrils i la situació de pobresa de l'hospital en general i de les dones en particular a partir dels documents conservats.

BIBLIOGRAFIA

- AAVV. *Mujer y sociedad en España (1700-1975)*. Ministerio de Cultural. Estudios sobre la Mujer, 1982.
- BORRELL I SABATER, M. *Pobresa i marginació a la Catalunya il·lustrada. Dides, expòsits i hospicians*. Centre d'estudis selvatans
- MARTÍ ESTRADA, G. "L'antic hospital de Cambrils". A: *L'Arxiu t'informa*. Butlletí de l'Arxiu Municipal de Cambrils. Número 3. Cambrils. Desembre 2004
- PAGAROLAS, L. *Els Gimbernat i el Cambrils del segle XVIII*. Reus: Ajuntament de Cambrils, 1985.
- SALCEDA I CASTELLS, J. *40 anys d'estampes cambrilenques*. Tarragona: Vol II El Mèdol, 1998
- "Els documents de l'hospital" A: *L'Arxiu t'informa*. Butlletí de l'Arxiu Municipal de Cambrils. Número 4. Cambrils. Març 2005
- "L'antic hospital de Cambrils. Memòria d'un servei públic". Exposició produïda pel Museu d'Història de Cambrils. 2005.

POGROM CONTRA ELS JUEUS

■ Els jueus a Catalunya

La presència jueva a Catalunya es remunta, com a mínim, al segle IV de la nostra era, data probable de la làpida jueva més antiga trobada a la Península, una làpida trilingüe de Tarragona amb el text "Pau sobre Israel i sobre nosaltres i els nostres fills, amén" i el dibuix d'un canelobre, entre d'altres símbols.

Va ser, però, després de la conquesta de Mallorca i València quan la immigració jueva va ser més destacada. El rei Jaume I va oferir protecció als jueus que s'establissin a Mallorca, València i Catalunya. A centenars de poblacions catalanes van sorgir comunitats jueves i es crearen calls a Barcelona, Girona, Lleida, Perpinyà, Cervera, Manresa, Vilafranca, Tortosa, Tarragona, Montblanc, Valls i l'Aleixar entre moltes d'altres poblacions.

Les principals activitats dels jueus de la corona catalanoaragonesa eren les de comerciants, prestadors i funcionaris reials. La població jueva va ser una abundant font d'ingressos pels reis i una peça clau en el procés de repoblament de la Catalunya Nova.

Tanmateix, la crisi econòmica de mitjan segle XIV va comportar un increment de les restriccions i prohibicions. A partir de la pesta de 1348, els jueus van començar a concentrar-se als calls de les ciutats sota protecció reial.

Els calls eren els barris on vivien els jueus catalans sota control directe del monarca, amb una organització interna pròpia: l'aljama, integrada per un consell rector de savis que dirigia els centres comunitaris (la sinagoga, la carnisseria, els banys, etc). Moltes de les comunitats no assoliren la condició d'aljama i no disposaven dels serveis necessaris. Només aconseguiren aquesta categoria les poblacions on la demografia era elevada. En poblacions grans, a vegades hi havia dos calls, com a Barcelona i a Cervera, tot i que formaven una sola aljama. Tot i que tingués portes i murs, el call no era un espai tancat. Les portes es tancaven en certes ocasions (com el Divendres Sant) per tal d'evitar els atacs dels habitants cristians, o quan semblava necessari per a una millor recaptació dels impostos. El fet que el call fos obert féu possible la relació constant entre jueus i cristians.

Però a partir del pogrom contra els jueus del 1391, les autoritats obligaren als jueus a habitar en un espai que havia d'ésser ben delimitat. La revolta popular ocorreguda els mesos de juliol i agost del 1391 a diferents ciutats catalanes va ser promoguda per uns predicadors castellans que, procedents de Sevilla, animaven el poble a envair els calls, saquejar les cases dels jueus i assassinar-los. Els avalots, es van iniciar a València el 9 de juliol, i s'estengueren, entre altres, als calls de Palma (2 d'agost), Barcelona (5 d'agost), Girona (10 d'agost), Lleida (13 d'agost) i Perpinyà (17 d'agost). El més important fou el de Barcelona, on el call fou pràcticament destruït; més de mil jueus foren assassinats, i els altres, forçats a la conversió per a salvar la vida, malgrat la intervenció de la milícia ciutadana, que hagué de protegir les cases d'alguns burgesos davant l'extensió del tumult popular. El rei Joan I de Catalunya-Aragó ordenà l'execució d'una vintena de responsables, però els calls dels Països Catalans no es referen de la destrucció. A finals de segle, la majoria dels calls de Catalunya van ser destruïts i els jueus van ser obligats a ser batejats. Va ser aleshores quan va aparèixer el fenomen del convers.

Com a conseqüència de les revoltes, el 12 de maig de 1415 el Papa Luna, Benet XIII, va publicar una butlla que limitava el desenvolupament de la vida religiosa dels jueus. En el seu cinquè apartat regulava l'existència de les sinagogues, limitant-ne el nombre, i fins prohibint la seva existència: només podia restar oberta al culte una sola sinagoga en cada comunitat jueva i devia ser la menys luxosa o important. Però, a més, si l'edifici sinagoga havia estat edificat en un lloc anteriorment destinat al culte cristià, de cap manera no podia subsistir.

La crisi del segle XIV, la pesta, les revoltes als calls de 1391, la butlla papal de 1415 i l'expulsió definitiva el 1492 acabaren amb segles de presència jueva a Catalunya

El 31 de març de 1492, els Reis Catòlics Ferran d'Aragó i Isabel I de Castella firmaren el Decret de l'Alhambra o Edicte de Granada, en el qual s'expulsava a tots els jueus de la Península Ibèrica fixant com a termini el 31 de juliol de 1492. Per motius logístics es va estendre aquest termini fins el 2 d'agost a les dotze de la nit. Aquest edicte partia d'un esborrany elaborat per Tomás de Torquemada, inquisidor general.

EL SETGE DE CAMBRILS DE 1640

■ La guerra dels trenta anys i el malestar català

Dins el marc del conflicte europeu de l'anomenada guerra dels trenta anys (1618-1648), la corona castellana de Felip IV es trobava immersa en una guerra amb França. Aquest fet donà ocasió al comte d'Olivares de concentrar més tropes a Catalunya. Els abusos de les tropes van provocar un profund malestar a la població, agreujat encara més per la demanda de soldats de lleva catalans que veien com havien d'anar a fer el servei militar a altres països.

Per altra banda, la Unió d'Armes proposada per Olivares el 1626, que demanava més homes i més diners per tal de mantenir l'exèrcit, va trobar la negativa de les institucions catalanes que no volien ser arrossegades als conflictes exteriors de la corona castellana.

Amb aquest clima, la primavera de 1640, el diputat de la Generalitat pel braç militar, Francesc Tamarit, fou empresonat per l'autoritat reial acusat de no haver facilitat des del seu càrrec les lleves i els allotjaments dels soldats. El 22 de maig els camperols revoltats amb, segurament, la complicitat de les autoritats catalanes, entraren a Barcelona i l'alliberaren. El 7 de juny grups de segadors tornaren a entrar a la ciutat novament, originant un motí que tingué com a principal conseqüència l'assassinat de Dalmau III de Queralt, comte de Queralt i virrei de Catalunya, és l'anomenat Corpus de Sang. Enric III d'Empúries, prestant jurament el 19 de juny de 1640, va acceptar el càrrec de virrei, i arrestà els dos comandants més impopulars de l'exèrcit castellà. Enric III però moriria el 22 de juliol fruit d'una malaltia. Catalunya es trobava altre cop sense virrei i els diputats de la Generalitat esdevenien les màximes autoritats d'un país en ple ambient de revolta.

Francesc de Tamarit, Ramon de Guimerà i Francesc de Vilaplana, com a representants de la Generalitat de Catalunya, signaren el 7 de setembre de 1640 el Pacte de Ceret amb Bernard Du Plessis-Besançon, delegat pel Cardenal Richelieu representant Lluís XIII de França. D'aquesta manera Catalunya havia de rebre suport militar i se separaria de la monarquia hispànica quedant constituïda com a república lliure sota la protecció del rei francès.

Després de tots aquests fets, el mateix setembre, l'exèrcit de Felip IV comandat per Pedro Fajardo, el marquès de Los Vélez, va ocupar Tortosa, on hi havia una guarnició castellana al Castell de la Suda. Començà així l'avançada cap a Barcelona i després de les batalles del coll de Balaguer i de Cambrils, es dirigiren cap a Tarragona, que es va rendir sense combatre. Després d'això, les tropes catalanes es concentraren a Martorell on van intentar frenar l'avançada de l'exèrcit abans no arribessin a Barcelona.

Aquests són els inicis de la coneguda com a Guerra dels Segadors que afectà Catalunya entre 1640 i 1652 i que, a part de terribles episodis, com el de Cambrils, va suposar, com a conseqüència final, la pèrdua dels territoris del Rosselló, el Conflent i una part de la Cerdanya, després que Felip IV i Lluís XIV signessin el Tractat dels Pirineus el 1659.

Cambrils és atacat per les tropes de Felip IV a l'inici de la Guerra dels Segadors

■ Els fets de Cambrils

El setge de Cambrils és, dins la Guerra dels Segadors, el primer enfrontament d'importància entre l'exèrcit de Felip IV i Catalunya.

El setembre de 1640 el marquès de los Vélez, general en cap de l'exèrcit de Felip IV reuní a Tortosa 23.000 soldats d'infanteria, 3.100 cavalls, 250 oficials d'artilleria amb uns 25 canons i 800 carros arrossegats per 2.000 mules. El 7 de setembre les tropes surten de Tortosa en direcció cap al Perelló, que varen bombardejar i ocupar, i a partir d'aquí l'exèrcit passà pel Coll de Balaguer, dirigint-se cap al Camp de Tarragona.

A Cambrils s'aconseguirà reunir, procedent de diverses poblacions del Camp, un total de 4.000 homes fruit de la crida a sometent general per tal d'intentar fer front a l'exèrcit castellà. Amb tot, però, es tractava només d'un seguit d'homes inexperts, camperols mal armats sota les ordres del governador de la plaça de Cambrils, Antoni d'Armengol, baró de Rocafort, Jacint Vilosa, comandant de les forces del Camp i el sergent major Carles Betrolà.

Sembla que un clima de desordre general era el que regnava al municipi a l'espera de l'arribada imminent de les tropes castellanques. Molts pagesos optaven per fugir, d'altres preferien entrar a la vila i quedar a recer de les muralles. Aquesta situació caòtica va ser aprofitada per les tropes filipistes per llençar un primer atac de cavalleria en què moriren 400 camperols desarmats.

Una vegada arribades la resta de les tropes, assaltaren el convent de Gràcia, situat a l'altre costat de la riera d'Alforja davant mateix de la porta principal del recinte emmurallat, van assassinar tots els pares agustins que hi residien. Gràcies a l'excel·lent situació estratègica del convent, l'exèrcit de Felip IV va instal·lar-hi les bateries de canons per tal de bombardejar la vila. Els assetjats només podien comptar per defensar-se amb els fusellers i dos canons rovellats.

Els bombardejos van durar tres dies fins que, finalment el 15 de desembre, els caps dels assetjats van negociar la rendició acordant de no atemptar contra la vida de cap dels defensors de la vila i deixant pel dia següent la sortida dels homes per tal que les tropes filipistes apaivaguessin la seva ira i tot succeís sense incidents. L'endemà, doncs, els defensors de Cambrils sortiren per la porta principal de la muralla sota l'atenta mirada dels homes de l'exèrcit de Felip IV, que amb les ànsies que tenien de saquejar la població i endur-se un bon botí van provocar els temuts enfrontaments amb els derrotats, desencadenant finalment una persecució en que van morir 700 homes desarmats.

Els caps de la defensa del municipi, Antoni d'Armengol, Jacint Vilosa i Carles Betrolà van ser jutjats aquell mateix dia junt amb el batlle i els jurats i van ser penjats dels merlets de la muralla com a mesura d'escarni i exemple. La resta de supervivents van ser condemnats a galeres. El municipi fou finalment saquejat, enderrocaren la muralla i la torre major fou dinamitada.

Autoritats de Cambrils penjades dels merlets de la muralla per les tropes filipistes.

ITINERARI "LA MEMÒRIA DE LA PAU": PLAÇA DEL SETGE

Amb l'ajuda d'un mapa l'alumnat dibuixarà l'avanç de les tropes de Felip IV amb la finalitat que vegin la situació de Cambrils i per quin motiu es va veure atacat. També algunes imatges de suport serviran per saber qui van ser els protagonistes d'aquest moment històric i les conseqüències que tingué sobre la vila.

BIBLIOGRAFIA

FLORENSA, N.; GÜELL, M. *"Pro deo, pro regi et pro patria". La revolució catalana i la campanya militar de 1640 de les terres de Tarragona*. Barcelona: Òmnium, 2005

IGLESIES, J. *El setge de Cambrils l'any 1640*. Rafael Dalmau, Editor, 1967

MARTÍ ESTRADA, I. *Cambrils*. Valls: Cossetània Edicions, 2004.

SALCEDA I CASTELLS, J. *Quaranta anys d'estampes cambrilenques*. Tarragona: El Mèdol, 1998.

LA PIRATERIA A LA MEDITERRÀNIA

■ Pirates i corsaris

La pirateria és un fenomen que al llarg de la història ha anat lligat a la navegació i al comerç marítim i ha desenvolupat un paper prou important a la història del nostre país, tant per qüestions polítiques, com econòmiques o socials.

S'ha de distingir però entre pirates i corsaris. Es considera pirateria els actes de pillatge i robatori al mar, s'ha de parlar de cors quan aquests actes són autoritzats pel poder del país i utilitzats com una forma de guerra vers les potències enemigues.

A l'Edat Mitjana, la Corona Catalanoaragonesa, va protagonitzar una gran expansió pel Mediterrani on els corsaris van tenir-hi un paper molt destacat alhora de desgastar els enemics francesos, venecians, genovesos, pisans o turcs.

A partir de la caiguda en mans dels turcs de Constantinoble l'any 1453 es va augmentar la pressió vers les potències cristianes. Otomans i berebers del nord d'Àfrica assolirien cada vegada un domini més gran del mar i els estats cristians, units en la Santa Lliga intentaríen combatre aquesta hegemonia amb la creació d'una flota que s'enfrontaria als otomans en la batalla de Lepant (1571). La victòria dels estats que formaven la Santa Lliga va permetre frenar l'expansió otomana, però no aconseguiren frenar els atacs pirates, sobretot barbarescos, als vaixells i a les costes.

Entre tots ells, van destacar els germans Arug i Hayr al-Din Barba Roja que es convertiren en els pirates més famosos i temuts de la Mediterrània. Un altre de prou conegut fou Turgut Reis, anomenat també Dragut, que envaï les costes del Camp de Tarragona en diverses ocasions.

■ Pirates i torres de guaita a Cambrils

A les costes tarragonines, la presència dels pirates està documentada des de la segona meitat del segle XII. L'orografia del cap de Salou, bon refugi per a l'amagatall de vaixells i el desembarcament de persones, i l'activitat comercial de la zona, van fer del Camp de Tarragona una zona propícia per a l'atac pirata.

A partir del s. XVI es van produir gran quantitat d'atacs a les costes catalanes protagonitzats majoritàriament per pirates barbarescos que tenien com a objectiu saquejar les poblacions litorals i segrestar tots els homes que podien amb la finalitat de demanar-ne un rescat o vendre'ls com a esclaus. Aquesta amenaça constant va obligar a les poblacions costaneres a prendre mesures per tal de garantir la seguretat de la població. Aquestes mesures van consistir fonamentalment en la construcció de torres de guaita que donaven avís mitjançant fogueres a la nit i fum durant el dia, de l'arribada d'embarcacions enemigues. Flotes de galeres i xabecs s'encarregaven també de vigilar la costa i d'enfrontar-se als invasors.

Cambrils és un exemple de com la població és protegeix dels atacs pirates i són nombroses les torres de guaita que podem trobar-hi. És conegut que la vila vivia amb el temor de les invasions i són diverses les referències en què les incursions pirates van arribar al mateix Cambrils o territoris molt propers. Cansats de la situació, el 1663 les autoritats van decidir prendre cartes sobre l'assumpte i contractar els serveis de dos homes per fer tasques de vigilància a la costa. La poca eficàcia d'aquest sistema i la dificultat de trobar homes que volguessin fer aquesta tasca va portar a que el consell municipal decidís, l'any 1664, construir una torre a la costa (Torre del Port o dels Moros) que serviria per fer tasques de vigilància i com a refugi. A la torre s'hi van instal·lar dos canons que segurament tindrien una funció més d'avís a la població que no pas defensiva.

Es conserven més de 7 torres de defensa dels atacs pirates a Cambrils

A més de la torre esmentada trobem a Cambrils d'altres torres de guaita o fortificacions que també tindrien la funció de protegir la població, entre elles, la Torre del Mas d'en Bisbe, el Castell de Vilafortuny, la Torre del Mas d'en Blai, la Torre de la riera d'Alforja, la Torre de l'Ermite, la Torre del Llimó o d'altres vinculades a masos com la del Mas dels Tegells o la Torre del Mas d'en Blai. La Torre del Llimó, inclosa dins de l'itinerari es troba a l'interior del nucli antic de la vila i sembla que no és anterior al segle XVII. Es tracta d'una torre rodona de 4 m de diàmetre i 10 m d'alçada que encara conserva tres dels quatre matacans de defensa i en cada un dels tres nivells hi ha 10 ó 12 espitlleres per a fusells.

Torre del Mas d'en Bisbe

Castell de Vilafortuny

Torre de l'Ermite

Torre del Llimó

Torre del Port

Torre de la Riera d'Alforja

ITINERARI "LA MEMÒRIA DE LA PAU": TORRE DEL LLIMÓ

La dinàmica proposada pretén, a partir d'un mapa o una fotografia aèria, que l'alumnat conegui les diferents torres que es poden trobar a la població, relacionant les imatges de les construccions (Torre del Port, Castell de Vilafortuny, Torre de l'Ermite, Torre de la Riera d'Alforja, Torre del Mas d'en Blai, Torre del Mas d'en Bisbe) amb els llocs del territori on es troben.

BIBLIOGRAFIA

AAVV. *Pirates a la Mediterrània*. Catàleg de l'exposició. Museu Marítim de Barcelona

ALOGUÍN I PALLACH, R. *Guia de fortificacions de Tarragona*. Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, demarcació de Tarragona. Tarragona: Edicions Tàrraco, 1998.

SALCEDA I CASTELLS, J. *Quaranta anys d'estampes cambrilenques*. Tarragona: El Mèdol, 1998.

SANET I JOVE, J.M. "Pirates, corsaris i captius a la segona meitat del segle XVIII" A: TAG, número 35. Tarragona: setembre 2004

SANET I JOVE, J.M. "Aproximació a l'activitat corsària, a les costes de la província marítima de Tarragona, durant la Guerra del Francès" A: TAG, número 27. Tarragona: setembre 2002

"Pirates a Cambrils". A: *L'Arxiu t'informa*. Butlletí de l'Arxiu Municipal de Cambrils. Número 17. Cambrils. Juny 2008.

GUERRA CIVIL ESPANYOLA: EXILI I REFUGIATS

■ L'inici de la Guerra Civil

La Guerra Civil espanyola va representar la culminació de les tensions socials, polítiques i ideològiques acumulades durant anys i bipolaritzades en les forces de la dreta i de l'esquerra.

L'aixecament militar del 17 de juliol de 1936 per part de la guarnició de Melilla, es va estendre ràpidament per tot el país. Però l'èxit de la revolta només fou parcial, ja que la resistència de les forces lleials a la República van fer fracassar bona parts dels aixecaments que es van dur a terme. Aquest fet va comportar l'inici d'una guerra llarga i sagnant que no acabà fins a l'1 d'abril de 1939.

■ El refugi de Cambrils

Una de les realitats més punyents de la Guerra Civil van ser els atacs aeris: per primer cop a la història, la població civil de la reraguarda es va convertir en objectiu militar i va ser atacada de manera intermitent al llarg de gairebé dos anys. La població no estava preparada per patir bombardejos aeris i, a més, desconeixien la seva potència destructora. A Cambrils, com a tot arreu, la única resposta possible a aquesta agressió va ser construir refugis subterranis on amagar-se durant les alarmes.

Donada la seva situació estratègica (lloc de pas de les tropes cap al front, port marítim, situat a la carretera general i a la via ferroviària, així com la proximitat a Tarragona i Reus), Cambrils es va convertir en objectiu de bombardejos sistemàtics, com queda demostrat pels més de 15 atacs que va patir per part de l'aviació alemanya i italiana amb base a les Illes Balears. La precipitada derrota republicana a les illes Balears va facilitar al bàndol franquista una autèntica plataforma aèria al mig del Mediterrani des d'on tenien al seu abast tot el llevant peninsular majoritàriament republicà.

Els primers bombardejos sobre Catalunya van ser a finals de febrer de 1937 i al Camp de Tarragona van arribar el 9 d'abril. El primer bombardeig de l'aviació franquista sobre Cambrils va ser a les deu de la nit del 19 de juliol de 1937, una hora després d'haver

Cambrils va patir més de 15 atacs aeris durant la Guerra Civil

bombardejat la ciutat de Tarragona. Tres avions van bombardejar el barri marítim i les proximitats del ferrocarril. A conseqüència de les explosions, va morir una nena de 13 anys i un home de 40 anys, i hi va haver set ferits, un d'ells greu.

Dies després, a Cambrils es va emetre un ban per prendre mesures de prevenció en cas de produir-se un altre bombardeig. Aquestes mesures consistien en apagar tots els llums en sentir l'alarma d'avís, abandonar el poble i "situar-se en despoblat posant-se totalment ajagut a terra". És aleshores quan els comitès locals de la UGT, el PSUC i les Joventuts Socialistes Unificades van demanar a l'Ajuntament la construcció immediata de refugis.

L'Ajuntament va crear una Comissió Permanent de Treball i Obres Públiques. El 19 de febrer de 1937 es fa una crida als treballadors del ram de la construcció i als propietaris de les pasteres per realitzar treballs de fortificació a la costa per por a un possible desembarcament. L'organització dels treballs es va fer a principis de març. Es va assignar un número a cada persona del poble útil per al treball (es consideraven útils tots els ciutadans de 18 a 60 anys, no sabem si també s'inclouïa les dones) i la jornada de treball es repartia en torns de cinquanta persones. Els treballadors havien d'acudir al lloc de treball amb l'eina (pic, pala, aixada o fes). Els treballs es van començar a realitzar davant del xalet del Bau i a la torre de la Massaguera, o de l'Esquirol, segons especifiquen els bans municipals. El 13 de maig es van donar per acabats els treballs voluntaris de fortificacions. Cada nit, un grup de cambrilencs realitzaven la vigilància de la costa.

A banda dels refugis construïts per particulars, coneixem l'existència de refugis antiaeris públics del carrer de les Creus, al carrer de l'Hospital, a la plaça d'Espanya, al col·legi La Salle i a l'estació del tren.

El 1938 els bombardejos es van intensificar notablement, sobretot a l'estiu, arran de la batalla de l'Ebre. Entre els dies 29 i 31 de juliol de 1938, Cambrils va ser bombardejat cada dia. La intensitat dels bombardejos va provocar que el 22 d'agost de 1938 s'ordenés que tots els refugis particulars existents a la vila poguessin ser utilitzats per la gent del poble en cas d'alarma. Els refugis es van indicar als exteriors dels edificis per una o dues fletxes. Els bombarders atacaven Cambrils en operacions en què Tarragona i Reus també eren objecte de les bombes franquistes. A Cambrils els principals objectius eren els ponts del ferrocarril i la carretera.

Un dels successos més coneguts succeïts en relació als bombardejos va ser el de l'abatiment d'un hidro Heinkel-59 amb quatre tripulants a bord la nit del 21 de març de 1938, a causa de l'onada expansiva de l'explosió d'un camió carregat d'explosius. Un d'aquests bombardejos va provocar la desaparició de dos locals socials, l'Agrària i el Polvorín, situats al carrer de Sant Plàcid i que comptaven amb una llarga tradició al municipi.

Pel que fa als bombardejos, sembla ser que el darrer es va esdevenir el 20 de desembre de 1938, a poques setmanes de l'ocupació del municipi per part de les tropes franquistes. Com a balanç final de la guerra, els estralls de les bombes a Cambrils van ocasionar onze morts, la destrucció de cinc edificis i danys en quinze més.

■ Refugiats a Cambrils

Quan va començar la guerra, Cambrils tenia una població de menys de 4.000 habitants. Però entre el juliol de 1936 i el desembre de 1938, unes 937 persones segons la documentació municipal, arribaren en diferents onades refugiades d'altres zones del país afectades per la Guerra Civil. El municipi va realitzar un important esforç per acollir aquests refugiats.

En la majoria dels casos es tractava de famílies senceres que arribaven amb les poques pertinences que havien pogut recollir i transportar, de vegades amb mitjans molt precaris i després de llargs viatges. Arribaven amb mancances sanitàries, alimentàries i de vivenda. Alguns tenien familiars o coneguts a Cambrils però molts d'altres no tenien cap mena de relació amb la població i l'Ajuntament els va proporcionar menjar, roba d'abric i un sostre en cases del nucli antic i de la platja. Es van fer servir casetes de vigilància dels carrabiners, xalets, edificis annexos a l'estació del tren, edificis auxiliars del Parc Samà, casetes d'hort, el molí de les Tres Eres, l'Antic Hospital, cases abandonades, confiscades, o bé cases de propietaris que els acollien voluntàriament, responent a les crides municipals. En alguns casos oferien unes condicions força precàries, sobretot per passar-hi els mesos d'hivern. Amb el transcurs del temps, la situació es va anar normalitzant i l'ajuntament els proporcionà llocs de feina en finques de l'ajuntament confiscades, com el Parc Samà o la casa de Sant Josep que funcionava com a Hospital de Sang, bòbiles o en la construcció de refugis.

ITINERARI "LA MEMÒRIA DE LA PAU": PATI DE MISSA - REFUGI ANTIAERI

Els testimonis i les narracions personals són una de les eines més importants que ens permeten avançar en el terreny dels drets humans. Sense caure en una cultura de la víctima, aquestes narracions tenen la capacitat d'establir un diàleg entre la globalitat i la localitat. Els testimonis poden humanitzar tot allò que fins ara era abstracte, transcendir la diferència cultural i política i despertar la solidaritat entre desconeguts.

Per l'alumnat de 3r d'ESO, es proposa observar vivències concretes de persones de Cambrils que han viscut aquests esdeveniments històrics a partir d'un gran joc de taula que té com a finalitat reviuir les experiències i els fets ocorreguts a la vila. S'acabarà la dinàmica accedint al refugi pel Pati de Missa i sortint pel carrer de les Creus. Per l'alumnat de 5è d'Educació Primària, seran els i les alumnes de 3ESO els que els presentaran els fets relacionats amb el refugi i la Guerra Civil Espanyola a partir d'una experiència d'aprenentatge i servei.

BIBLIOGRAFIA

AAVV. "Al servei dels ferits. Recull de fonts de l'Hospital de Sang de Cambrils". *Camins. Revista de patrimoni cultural de Cambrils*, número 1. Museu d'Història de Cambrils. Cambrils, novembre 2008

BERTRAN CUDERS, J. *Cambrils. Dictadura i República (1923-1939)*. Edicions de l'Ajuntament de Cambrils. Lleida, 1989.

GORT JUANPERE, E. "Notícia d'alguns atacs aeris contra Cambrils durant la batalla de l'Ebre". A: *L'Arxiu t'informa*. Butlletí de l'Arxiu Municipal de Cambrils. Número 18. Cambrils. Setembre 2008.

MARTÍ, I.; TARÉS, M. "Els refugis antiaeris de Cambrils" A: *Revista Cambrils*. Núm 415. Febrer 2006.

MORENO, Jordi: "L' hidroavió que va caure prop de l'Ermida", *Revista Cambrils* núm. 389 (desembre 2003).

"Refugiats de guerra a Cambrils" Exposició virtual de documents de l'Arxiu Municipal de Cambrils.

APRENTATGE I SERVEI

■ Què és l'aprenentatge i servei?

L'aprenentatge servei (APS) és una proposta educativa que combina processos d'aprenentatge i de servei a la comunitat en un sol projecte ben articulat en el qual els i les participants es formen tot treballant sobre necessitats reals de l'entorn amb l'objectiu de millorar-lo.

És una proposta educativa que es fonamenta en la participació i el protagonisme dels i les joves i l'intercanvi i participació entre institucions educatives i socials. L'APS és una proposta innovadora que parteix de l'aprenentatge de continguts, competències, habilitats o valors i un servei voluntari a la comunitat que dona sentit a l'aprenentatge, perquè allò que s'aprèn es pot transferir a la realitat en forma d'acció.

L'APS parteix d'una concepció de l'aprenentatge basada en l'exploració, l'acció i la reflexió per destacar l'aplicabilitat i utilitat del coneixement. A més, entén que l'educació en valors suposa partir de situacions problemàtiques i afrontar aquests reptes des de l'experiència directa, a través de les eines que ens brinda la intel·ligència moral i l'ajuda de la cultura moral.

Finalment, l'APS parteix de la idea que l'educació per a la ciutadania ha d'estar basada en la participació activa, responsable, cooperativa i solidària que pretén contribuir a la millora de la qualitat de vida de la societat.

L'alumnat de 3r d'ESO realitzarà un projecte d'APS per explicar als nois i noies de 5è d'EP el refugi de la Guerra Civil i el seu context.

El que resulta més interessant de l'APS és que els seus aprenentatges no queden relegats únicament a continguts sinó que permeten el desenvolupament de competències, integrant d'aquesta manera capacitats, habilitats, coneixements i valors que es mobilitzen per resoldre situacions reals de manera eficaç.

■ Un projecte d'APS

APRENTATGE

En els projectes d'APS resulta imprescindible que hi hagi un aprenentatge sistematitzat. Aquest ha d'estar associat al servei que es pretén donar i deixar explícit allò que els i les joves aprendran abans, durant i després de la seva realització. Els aprenentatges ajuden a comprendre la realitat on actuar, a diagnosticar les necessitats i a realitzar un servei de qualitat. També a revisar la pròpia acció i a millorar-la en un futur. L'APS permet treballar continguts de manera interdisciplinària i potenciar competències transversals.

SERVEI

Els projectes d'APS impliquen la realització d'un servei autèntic, partint de necessitats reals de l'entorn immediat, proper i/o global amb l'objectiu de millorar-lo. Són projectes que parteixen de les capacitats dels i les participants, que permeten desenvolupar actituds prosocials i que es fonamenten en els principis d'alteritat i reciprocitat. D'aquesta manera, l'APS rebutja accions de caràcter assistencialista; s'espera que els projectes suposin un impacte formatiu i transformador en els i les participants, en el clima de centre i en l'entorn en el qual s'actua. És per això que exigeixen el treball en xarxa entre institucions educatives i entitats socials.

PROJECTE

En una activitat d'APS també és necessària una clara intencionalitat pedagògica, un projecte educatiu, planificat i avaluat per part dels professionals de l'educació. L'aprenentatge no hauria de quedar tan sols en una pràctica de simulacre, produir-se de manera atzarosa o confondre's amb situacions d'aprenentatge espontani. En l'APS el servei ha de ser real i de qualitat, i ha de permetre extreure la dimensió pedagògica de les accions de servei i de les vivències que se'n deriven. Aquesta és justament una de les principals tasques dels i les educadores en els projectes d'APS.

PARTICIPACIÓ ACTIVA

Les experiències d'APS han de fonamentar-se en la participació activa i el protagonisme dels nois i noies, superant propostes merament informatives. Aquesta és sens dubte la base sobre la qual es construeixen els aprenentatges i el que els converteix en veritablement significatius. Han de ser els i les joves els que intervinguin en les diferents fases del projecte, des de la detecció de les necessitats de l'entorn fins al disseny de propostes de millora. La intensitat que pot adquirir aquest protagonisme ha d'adequar-se a la seva edat, maduresa i capacitats.

REFLEXIÓ

La implementació correcta dels projectes d'APS suposa la presa de consciència per part dels i les participants d'allò que s'està fent en cada moment i de la seva utilitat social. En l'APS resulta imprescindible reflexionar sobre el procés seguit, els aprenentatges realitzats i l'impacte del servei. Aquest exercici de reflexió és el que permet integrar nous aprenentatges, adequar-los al servei i millorar-ne així la qualitat.

PROJECTE D'APRENTATGE I SERVEI PER L'ALUMNAT DE 3r D'ESO

A continuació es descriu el treball que l'alumnat de 3r d'ESO haurà de realitzar a l'aula amb l'ajuda del seu professorat per preparar el projecte. El servei que realitzarà cada grup d'ESO serà l'explicació del refugi antiaeri i del context de la Guerra Civil a un grup de 5è d'Educació Primària durant l'itinerari que realitzaran aquests (30 minuts aproximats). Tot i que és important que s'hagi informat prèviament als i a les alumnes, aquest treball està pensat per realitzar a l'aula un cop el grup de 3r d'ESO hagi fet l'itinerari de la Memòria de la Pau.

PRIMERA SESSIÓ

En aquesta primera sessió és important explicar bé en què consisteix el projecte i assegurar-se que s'entengui la finalitat. Com que ja hauran realitzat l'itinerari i tindran uns coneixements previs sobre el tema, es tracta de definir amb el grup els continguts que hauran d'explicar, què en saben, quina informació necessiten i on la poden trobar. En aquesta sessió inicial també cal decidir com presentaran la informació al grup de 5è i preveure quins aprenentatges i mitjans necessitaran. Finalment cal buscar una manera d'organitzar-se i temporitzar la feina a fer.

- Possibles continguts a treballar: desencadenants de la guerra, bàndols, atacs aeris i refugis, refugiats i exili, conseqüències de la guerra.
- Possibles concrecions del servei: visita guiada, representació dramatitzada dels fets, cartells en format exposició, àlbum de fotografies de la memòria, lectura i contextualització de textos literaris sobre la guerra,...
- Una manera d'organitzar la feina podria ser fent petits grups de treball i que cadascun d'ells s'encarregui d'un contingut en concret de la Guerra Civil. Hauran de buscar la informació necessària i organitzar-la en funció de la concreció del servei triat.
- Per temporitzar els aprenentatges es pot optar per incloure altres àrees de coneixement.

SEGONA SESSIÓ

És important veure com avancen amb els continguts i resoldre dificultats amb les que es troben. En aquesta segona sessió es proposa veure l'audiovisual realitzat per TVCambrils que dura uns 20 minuts i que el Museu d'Història de Cambrils cedeix amb préstec als grups que realitzin el projecte.

TERCERA, QUARTA SESSIÓ (o les que es creguin necessàries)

Aquestes sessions van destinades a adquirir els aprenentatges i competències necessàries per donar forma a la concreció del servei. Una bona manera és treballant transversalment amb altres àrees de coneixement (Ciències Socials pel treball de continguts, Visual i Plàstica pel tractament d'imatges i disseny si cal, Informàtica per l'edició de materials si cal, Llengua per l'organització de guions o coneixement de textos literaris si cal, ...)

ÚLTIMA SESSIÓ

Un cop s'hagi fet el servei és important fer una revisió amb l'alumnat tant del procés com del resultat.

BIBLIOGRAFIA

www.aprenentatgeservei.org: Pàgina web del Centre Promotor d'Aprenentatge Servei

RECURSOS

■ Recursos per treballar la pau

Maleta de la Pau: selecció de documents que ofereix la Biblioteca Pública Municipal de Cambrils per a treballar la pau, dedicats a alumnes de 1r cicle de Primària. Va acompanyada d'una sessió de contes. <http://bibliotecaspublicas.es/cambrils/pregunte.htm>

Selecció de contes per treballar la Pau que podeu trobar a la Biblioteca Pública Municipal de Cambrils:

Allau el terrible. Baula.
A en Fabià no li interessa la guerra. Corimbo
Capitán Calabrote. Kalandraka.
Conte de riure, conte de plorar. Cruïlla.
EL llibre petit de la pau. Beascoa.
Els nens no volen la guerra. Joventut.
El niño estrella. Edelvives.
Què és la pau? Beascoa.
El petit llibre de la pau. Destino.
El petit soldat. Joventut.
Salva't Elies. Kalandraka.
El senyor Guerra i la senyora Pau. Edebé.
El soldat i la nena. Destino.
Somio amb la pau. Folio.

■ Recursos per treballar la història local

Patrimoni col·lectiu, espai a Ràdio Cambrils

<http://www.cambrils.cat/categorias/index/cultura-i-lleure/602000/arxiu-municipal-de-cambrils>

A la pàgina web de l'Arxiu Municipal de Cambrils hi trobareu alguns dels documents que serveixen com a base de l'espai Patrimoni col·lectiu del programa *La Peixera* de Ràdio Cambrils. A través d'aquest espai, el Museu d'Història de Cambrils i l'Arxiu Municipal de Cambrils porten a les ones fragments de la història del nostre municipi.

Espais de la Guerra Civil a Cambrils

<http://www.cambrils.cat/categorias/index/cultura-i-lleure/602000/arxiu-municipal-de-cambrils>

A la pàgina web de l'Arxiu Municipal de Cambrils podeu descarregar-vos aquesta exposició virtual en tres parts: "Refugiats de guerra a Cambrils", "Menjar en temps de Guerra" i "Soldats i brigadistes a Cambrils".

L'Arxiu t'informa. Butlletí de l'Arxiu Municipal de Cambrils

<http://www.cambrils.cat/categorias/index/cultura-i-lleure/602000/arxiu-municipal-de-cambrils>

L'Arxiu t'informa és el butlletí trimestral de l'Arxiu Municipal de Cambrils on hi trobareu la divulgació de documents relacionats amb Cambrils.

Museu d'Història de Cambrils

<http://www.cambrils.org/museu>

Departament d'Educació i Polítiques Actives d'Ocupació de l'Ajuntament de Cambrils

<http://www.cambrils.org/depao>

■ Recursos de la xarxa per treballar la Guerra Civil

La guerra a través del testimoni d'autors catalans

<http://www.edu365.cat/eso/muds/catala/lletresbatalles/index.htm>

Imatges d'un bombardeig

<http://www.idep.es/juliansite/bombardeo/catalan/intro.html>

Testimonis de la Guerra Civil i Postguerra (Història Oral)

<http://phobos.xtec.cat/llobres/llobre/index.php>